

97402171-1	04/2026	ידיעות אחרונות - המוסף לשבת	עמוד 4	1/3	26.67x34.81
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

בזכות הגלות :

נדב איל

בזכות הגלות

הערכים: התמקדות בחינוך, רגישות מוסרית לחלשים, התקיימות בתוך העולם הגדול - אלה דברים שהכרחיים עבור יהודים בתפוצות, וחסרים מאוד בישראל הנוכחית • מה ששכחנו: מייסדי המדינה הביאו איתם את חוכמת הגלות, אבל אנחנו איבדנו אותה • תיקון הטעות: החיים מחוץ לארץ ישראל אינם חרפה, והם חשובים להישרדות ולשגשוג של כולנו

זהות כפולה / מגילת העצמאות נפתחת במשפט המכיל שקר מובהק. זו קביעתה הראשונה: "בארץ ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכללי-אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי".

רוב המשפט נכון לגמרי. וככל זאת, מסתתרת בתוך הסגר תחבירי, בין שני פסיקים, טענה שהיסטורית קשה לקבל: שבארץ ישראל עוצבה דמותם הרוחנית, הדתית והמדינית של היהודים. חותמי המגילה פתחו במשפט הזה את הצהרתם כי ניסו לבסס את זכות העם היהודי על הארץ. מסיבותיהם, הם לא הסיקו תפקוד בטענות המדויקות על מקורו של העם היהודי, על כך שריבונו התגשמה רק בארץ ישראל, או שזו ארץ התנ"ך. הם התעקשו לטעון שהחלקים המהותיים ביותר של ההיסטוריה היהודית קרו בארץ ובעצם רק בארץ. זה לא נכון.

זה התאים לחותמי המגילה. בתפיסה הציונית הקלאסית, הסיפור פשוט: העם היהודי ישב כולו, או רובו הגמור, בארץ ישראל. הוא יצר פה את כל תפיסת עולמו ומורשתו. הרומאים הרסו את בית המקדש, חרשו את הר הבית והגלו את העם היהודי. הוא שימר את התשוקה לשוב למולדתו היהודית, ונדר עד אז, זר ורדוף. הציונות הגיעה, וגאלה אותו.

הסיפור האמיתי מורכב יותר. עוד לפני חורבן הבית, ובוודאי לפני החורבן הסופי של מרד בר כוכבא, רוב היהודים היו מחוץ לארץ ישראל. חלקם עשו זאת כתוצאה מגלות קודמת, גלות בבל; אך רובם בחרו בהיים ברחבי האימפריה הרומית, ולפני כן העולם ההלניסטי.

ארץ ישראל הייתה כמובן המרכז הרוחני והמדיני, ואלה הגיעו יהודים מכל רחבי העולם - לדוגמה, בשלושת הרגלים. אך הבחירה בהיים מחוץ לארץ ישראל לא הייתה נדירה, לא נבעה רק ממצוקה או מנסיבות היסטוריות, אלא הייתה מודעת לחלוטין. פילון האלכסנדרוני, שמת הרבה לפני חורבן הבית (כנראה עד 45 לספירה), מזכיר שורה של סיבות לקיומה של יהדות התפוצות: הארץ הייתה קטנה מלהכיל את יושביה, הנהרות של מי שכבר נולדו מחוץ לארץ ישראל, והזדהות אישית עם "המולדת". ו"במולדת" הכוונה היא לא לארץ ישראל. ההיסטוריון אריה כשר מסביר כי "יהודים כינו את ערי-מושבתם (בגולה, נ"א) במונח מולדת".

הזהות הכפולה היהודית הקדימה את החורבן והגלות הכפויה. וכך כותב פילון, שלא לחינם הוסיף לשמו את "האלכסנדרוני", לפני כ-2,000 שנים: "בוריזמן שהם [יהודי התפוצות] חושבים את עיר קודשם למטרופוליס שלהם, בה ניצב המקדש המקודש לאֵל עליון, הריהם מוקירים כל אחד ממקומות מושבתם כמולדתם, משום שהיתה להם נחלה שם מאבותיהם וממסביהם ומאפילו מדורות קדומים יותר, שכן בהם נולדו וגדלו. לאחריהם מהם הגיעו מיד עם ייסורם, כמי שהיגרו למושבה ולשבי עות המייסדים..." נשמע דומה למדי לנרטיב של קהילות יהודיות ברחבי העולם היום - בחיסור המקדש שאיננו קיים.

אז עוד לפני החורבן, העם היהודי - בעודו משמר את המוקד הרוחני של ירושלים - נשא עיניו אל החיים בעולם. אבל אחרי החורבן, בוודאי. התלמוד שהכתיב את הקיום היהודי הוא הבבלי כמובן, ולא הירושלמי; הרמב"ם פעל בעיקר מחוץ לארץ ישראל ובהשפעת פילוסופיות זרות; הגלות ואובדן בית המקדש שינו לגמרי את עבודת האלוהים, מקורבנות בבית המקדש למחזור התפילה. זו ההתעצבות של "דמותו הדתית" של העם היהודי, שבו כל בית כנסת הפך ל"מקדש מעט". אפשר לטעון כי ההלכות היסודיות לא השתנו בגלל החורבן - זו, אגב, טענה שהשמיע בשעתו פרופ' ישעיהו ליבוביץ - אך חיי היומיום הדתיים השתנו לגמרי עם תום עבודת הקורבנות. מאוחר יותר, נגזרו מכך שורה של רעיונות שנועדו לשמר את הזהות הדתית בגלות, להבדיל מהחיים בארץ ישראל, לדוגמה יום טוב שני - כמו שני סדרי פסח בחו"ל.

מגילת העצמאות מפרידה בין ה"דתי" ל"רוחני", בגלל האופי החילוני של רוב

השבוע דיברתי עם אמריקאית-יהודייה בארה"ב. התחלנו לדבר על המצב בישראל, וכיצד האיראנים צפויים לנסות לשבש את ליל הסדר. אלה היו כמה שניות בלבד משיחה ארוכה, אבל הרמעות הופיעו בעייניה מיד. זו איננה תגובה יוצאת דופן.

החל מ-7 באוקטובר 2023, קרה משהו ליהודים בכל מקום. בראש ובראשונה, תחושת אחרות גורל. רף ההזדהות של יהודים ברחבי העולם עם המצוקה של מדינת ישראל היה חסר תקדים - גם בהשוואה להיסטוריה ארוכה של סיוע למדינת ישראל. מי שעמדו לצד ישראל ברגעיה הקשים ביותר הם קודם כל יהודים; בתי הכנסת שלהם הוסבו למטות למען החטופים; הם מילאו אולמות ואירועים בפעולות למען ישראל והסברה מטעם עצמם; תרמו סכומים אדירים של כסף. רבים מהם טפו שוב ושוב לארץ בעת המלחמה, יצאו לסיורי הזדהות בדרום, הביאו את חבריהם, גייסו את ילדיהם לצה"ל.

במקביל, הם חשו את גל האיבה והטינה כלפי ישראל - ואז, החלו לסכול בעצמם מגל האנטישמיות נגדם. כפי שנכתב בעמודים אלה בעבר, העם היהודי נקלע לצומת היסטורי: איום משמעותי, פעם נוספת, בגולה. מצד ימין קיצוני, שמאל קיצוני ואיסלאם רדיקלי. ואיתו, איום בייטחוני חריף נגד הקיום היהודי בארץ ישראל, לצד איוולת פוליטית שמסכנת את הפרויקט הציוני כולו. מי שרוצה דוגמה, שיקרא את ספר התקציב שעבר בכנסת השבוע.

זה זמן קשה ליהודים. הוא דורש מהישראלים לפתוח מחדש את יחסיהם עם כור מחצבתם האמיתי, הגולה. להכיר בערכה העמוק, העצמאי, של הגולה. בכך שהתפוצות אינן תחנת מעבר בדרך לארץ ישראל, וגם לא רק בסיס התמיכה של מדינת ישראל. מי שאינו מבין שדמותו הרוחנית, המדינית וההיסטורית של העם היהודי עוצבה גם, לפעמים בעיקר, בגולה - לא יבין בכלל את הערך שלה לחוויה היהודית. ויתרה מזו - ליכולת ההישרדות של מדינת ישראל, פיזית ומוסרית.

החתימה על מגילת העצמאות. מסמך שנפתח בשקר מובהק

26.65x35.26	2/3	5 עמוד	ידיעות אחרונות - המוסף לשבת	04/2026	97402173-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

בזכות הגלות :

צילום: נטי אימני'ס

האזכרה לנרצחים בחוף בונדיי בסינדי. חשים את האיבה כלפי ישראל וסובלים בעצמם מאנטישמיות

**העם היהודי בצומת היסטורי:
איום משמעותי בגולה. ואיתו, איום
ביטחוני חריף ומשמעותי נגד הקיום
היהודי בארץ, לצד איוולת פוליטית.
מי שרוצה דוגמה, שיקרא את ספר
התקציב שעבר בכנסת השבוע**

טעמל שמתעללים בו הקוואקים. או היהודי שמגורש מרומא.

הגלות הייתה השפלה; היא הייתה המס שהושת על היהודים באימפריה הרומית (מס שזרם למקדש יופיטר) או הג'יזיה בעולם המוסלמי; רדיפות, גירושים ועלילות דם אין-ספור, הגבלות על מקצוע והתרחקות מעבור דת אדמה; עוני ודלות מכורה, עבור הרוב. וגם כאשר הגיע העידן החדש, ותקופת נאורות לכאורה, זה הסתיים בשואה שכמעט חיסלה את העם היהודי ממש. הציונות חשה שהעם היהודי כלוא בין שליטת הרבנים והעסקנים בעיירות המזרח אירופיות האומללות והעניות, רבנים ששללו ברובם הגמור את העלייה ארצה, ובין האנטיש-

חותמיה והחילוניות הכמעט-מוחלטת של הזרמים המרכזיים בציונות. ב"דמותו הרוחנית" הכוונה הייתה להתניח לממד הלאומי-תרבותי, ולא רק דתי. העולם הרוחני של העם היהודי נבנה במשך 2,000 שנות גלות - גם ביצירות של שלום עליכם, גם בכתבים של רבי יהודה הלוי וגם בציונות, שהושפעה מרעיונות אירופיים. וגם אם ארץ ישראל הייתה תמיד המטרה, האידיאל, וגם על זה אפשר להתווכח (כוודאי החל מהמאה ה-18, עבור חלק גדול מהיהודים), הרי שהיא לא ה"מקום" שבו הכל התעצב.

אין בכך להפחית במאומה משאיפת הרורות - שאי אפשר להכחיש אותה - לשוב לארץ ישראל. אך עוד

כשארץ ישראל הייתה תחת ריבונות יהודית, ובכית המקדש זימרו הכוהנים, בתפוצות חיו יהודים רבים - למעשה, רוב היהודים - שאהבו מאוד את ירושלים. שחשבו שאם אשכחך ירושלים תשכח ימיני. אך הייתה זו אהבת לונג'דיסטנס. הוזהות היהודית לא השתמרה "למרות הגלות". היא נוצרה בתוכה, בעודה משמרת את הערגה לציון.

לגייס ולחנך / אך מה זה אומר על התפוצות?

הציונות עסקה בשלילת הגלות. זה רעיון מהותי עבורה. הגלות - שוב, מצב נורמלי עבור יהודים לפני חורבן הבית, ומבחינה - הפכה למקור כל רע. היא מצב פגום, לא נורמלי, מנוול ומנוול. "לגלול את חרפת הגלות" הפכה למטרה ציונית ראויה. הסיבות לכך היו מובנות: בנימין זאב הרצל גילה שחלומות על אמנציפציה והשתלבות יהודית באירופה סופם להתרסק אל צוקי האנטישמיות החדשה-ישנה. בסוף, הרצל הבין שגם יהודי פטריוט וצרפתי כמו דרייפוס גומר כמו היהודי בשי-

מים שלא מאפשרים לו להתקיים ולשגשג - אלא אם ינטוש את זהותו. אלה טיעונים טובים נגד החיים בגולה. אך הם אינם יוצרים הפרדה בין שתי תקופות: תקופה אחת היא כאשר ליהודים הייתה עצמאות מדינית בארץ ישראל והם היו יכולים לשוב אליה בכל עת, ולחיות בארצם ותחת מנגנון שליטה יהודי, ותקופה שנייה לאחר חורבן מרד בר כוכבא, כאשר אפסה כל אוטונומיה יהודית בארץ יש-ראל. אלה שתי גלויות שונות לגמרי. אחת הייתה מבחירה. היהודים היו עם גלובלי שרבים מבניו ובנותיו בחרו בחו"ל תוך שימור זיקתם לארץ ישראל, שהייתה מולדת היסטורית אך לא מולדת מדינית. הגלות השנייה, שעיצבה הרבה מדמותו הרוחנית וההיסטורית של העם היהודי, הייתה מכפיה גמורה, והתאפיינה בתקופות עזות של שגשוג דתי, כלכלי ותרבותי - אך גם ביוזי, אפליה נוראה ואסון שהאפיל על כל אלה שבאו לפניו.

אחרי קום המדינה, חזרנו למעשה לימים שלפני חורבן בית שני. ככל שיש גלות, היא מבחירה. אך הציונות המשיכה להתייחס לתפוצות, ולחיים בחו"ל, כאילו הן

97402175-5	04/2026	ידיעות אחרונות - המוסף לשבת	עמוד 6	3/3	27.11x35.13
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

זכוכת הגלות :

דבר שישמר את הזיכרון והלקח הקולקטיבי הזה. "מה אפשר ללמוד מהתודעה היהודית בגולה" בדרך כלל מתחיל ונגמר, עבור ישראלים, בשואה ובצורך לעלות ארצה. זו שגיאה גסה, ואולי טעות קיומית.

תחת ששטוש / ראשית, הגולה היא רוב הסיפור ההיסטורי של היהדות כפי שהתעצבה לבסוף. להבין את ההתנהלות היהודית בגולה זה להבין מי היו יהודים, ומהיכן יונקות הרבה התנהגויות שלנו כישראלים.

החיים כמיעוט ברחבי העולם יצרו צורך לשמר זהות, אך גם חייבו גמישות רבה, יכולת תרגום בין תרבויות, בניית רשתות גלובליות של מסחר, ידע וקשרים. זו הייתה נקודת עוצמה של היהודים בעולם העתיק, בימי הביניים וגם בעת החדשה. היהודים פיתחו חוש ריח חזק לסיכונים פוליטיים; הם ידעו שיהיו הראשונים שישלמו את המ"חיר על זעזוע חברתי מקיף, על הפיכות ומהפכות. בנימין נתניהו טוען כי יהודים לא ניחנו בחוש לזיהוי סכנה, והוא משתמש בשואה כדוגמה; האמת היא שאין עם שזיהה טוב יותר סכנות מהיהודים, והראיה לכך היא עצם קיומם אחרי אלפי שנים. כמיעוט, שאינו יכול לשלוט, אף פעם ובשום מקום, הם פיתחו תפיסה שדוחה את הכוח והיצורניות בכלל (שממילא היהדות הקדמונית החלה שוללת עם דחיית עבודת האלילים). ההערכה לכוח הומרה בידי היהודים ללימוד וחינוך, שאותם הם ראו כראשית גאולה ממש - בהתחלה רתית, ולאחר מכן חילונית וכלכלית.

הציונות רצתה שהעם היהודי יהיה בארצו "ככל העמים", אך ההצלחה של הפ"רויקט הזה יצרה נתק מהתודעה של חיים כמיעוט. יהודים היו מושקעים בתפיסות ליברליות ופרוגרסיביות משום שהם סבלו מהצד השני של המטבע: שמרנות ישנה שהסתירה דעות קדומות ישנות יותר, אפליה ושנאה. הם פיתחו בריתות עם מיעוטים ומקבלי החלטות אינספור, וידעו לדבר לדעת הקהל, כי היה בכך ערך הישרדותי חיוני. חשוב מכך: קיומם כמיעוט פיתח רגישות מוסרית לחלשים, לחוסר צדק ומורכבות זהותית.

כל אלה היטשטשו מאוד אצל הישראלים. תחשבו על מה שהזכרתי בפסקאות האחרונות: ההתמקדות (האמיתית) בחינוך, הרגישות לסכנה והאפשרות של פוגרום, הצורך ביצירת בריתות ודעת קהל, רגישות מוסרית לחלשים, ההתקיימות בתוך העולם הגדול. כל אלה דברים שיהודים בתפוצות זקוקים להם, וחסרים מאוד במדינת ישראל הנוכחית. יהודי בחו"ל שרואה משפחה פלסטינית שבזוזים את הצאן שלה, והולמים על דלת ביתה, ומכים את בניה, לא רואה רק עוול מוסרי; הוא רואה הרהור של סיוט שיכול להתרחש עבורו, ובתפקיד "נוער הגבעות" פעילים אנטישמים.

כאשר אנחנו אומרים שהמעשים הללו "לא יהודיים", צריך לזכור מדוע: הרי ביהדות התנ"כית, יש כיבוש וירושת הארץ. אך היהדות המעשית, אורתודוקסית וכל זרם אחר, זו שהתעצבה גם בהשראת החוויה היהודית בגולה, התרחקה, היתמרה והתבגרה מציווי נקם ומוות. מתוך פגיעותה שלה, היא ראתה את חולשות האחרים והעוול הנגרם להם. הורינו והוריהם לא חשבו שיש לנו מה ללמוד מיהודי התפוצות, לא באמת; בין היתר משום שעבור חלקם, הערכים הללו היו מובנים מאליהם. הם ינקו אותם מחלב אימם, ובעיקר מזיכרונותיה. אך הזיכרונות הפיזיים נפטרו עם בעליהם, ולא נותרה תורה סדורה שמספרת: זה מה שלמדנו בגולה, וזה מה שאנחנו צריכים לשמר מתוכה. הגעוגוע, אם יש כזה, הוא לפולקלור - מנהגים, מזון, פיוטים, נוסטלגיה. זה לא מספיק.

הצנע לכת / הדברים האלה רלוונטיים במיוחד בימים אלה. בשעה שיהודים באמריקה חושבים על ישראל כ"תעודת ביטוח", יותר ויותר ישראלים חושבים על הרכון הזר שלהם כ"תעודת ביטוח". כמו המערכון ההוא של "ארץ נהדרת" על הפגישה בנמל התעופה בן-גוריון, בין אלה שחוזרים ארצה בגלל האנטישמיות ואלה שעוזבים אותה בגלל המלחמה וממשלה מטורפת, התופעות הללו מתרחשות במקביל.

האמת היא שמימי בית שני, הנוכחות היהודית בתפוצות חשובה להישרדות ולשגשוג של יהודים ויהדות, בפרט כאשר ישראל ניצבת בפני איום מתמיד על קיומה. ובכל מקרה, וגם אם החשיבה איננה במושגים ביטוחיים וקסטטרופות עתידיות, החיים בתפוצות אינם חרפה, אין צורך בכפרה, ויש בהם ערך רב בזהות של כולנו. הגדילה של קהילה ישראלית בחו"ל היא עובדה שאין להכחישה, והתקווה צריכה להיות שהקהילה הזו תלמד מהחוויה היהודית של אלפי שנים - זו ששרדה ושיגשגה, למרות הכל.

הישראלים היהודים שבאים אל התפוצות צריכים לאמץ את המידה שאנו נוטים לשכוח: צניעות רבה. כן, אנחנו מייצגים בריאה מחדש, מוצלחת ומרשימה מאין כמותה ביחס לכל פרויקט לאומי מסוף המאה ה-19. יש במה להתגאות. אך יהודי התפוצות מייצגים יכולת לשרוד ולשגשג לאורך אלפי שנים, בתנאים קשים לעיי תים, ובעיקר תוך שימור מדהים של זהות; יצירת קהילות עם מוסדות משגשגים, שמבוססים לא על כספי מדינה, אלא תרומות עצמיות. הטענה להכרה בערכן העמוק של התפוצות היהודיות בחו"ל איננה קריאה לעירוד גלות, או דחייה של זכות יהודית בארץ ישראל. היא פשוט תיקון של טעות, וטעות שישראלים אינם יכולים לאפשר לעצמם. ■

הפגנת תמיכה בישראל. הזדהות היהודים עם מצוקת המדינה אחרי 7 באוקטובר הייתה חסר תקדים

אותה גלות - לא מבחירה, אלא מאונס. ובהתאמה לכך, היחס של הציונות ומדינת ישראל לתפוצות היה אינסטרומנטלי. עבור אנשי ציבור ישראלים, היהדות בתפוצות צוה המשיכה להיות "אתגר". לישראלים היו ונתרו שניים-שלושה מסרים קבועים בכואם לתפוצות בחו"ל. הראשון הוא עלייה לארץ; זה החזון הבן-גוריוניסטי, ואין אחר. מתלווה אליו אלרמזים, שנראה מוצדק בימים אלה: האנטישמיות שדרסה ורצחה יהודים אינספור היא מחלה כרונית, ויהודים שבוחרים בחו"ל מהמרים שהיא לא תתפרץ בתקופתם שלהם. המסר השני היה שיש צורך לתמוך בישראל כהתממשות חזון הרורות, כעיר מקלט יהודית. זה נכנס לתוך מסגרת ה"שנור", איסוף התרומות. המסר השלישי היה קשור לשניים הראשונים: תראו מה בנינו בארץ ישראל, איך אנחנו נלחמים ומנצחים.

במילים אחרות, בכל השיח הישראלי סביב התפוצות, או הגולה, אין שום הכרה בכך שיש ערך בחיים ובתרבות היהודיים בתפוצות בפני עצמם. לא ככלי למשהו אחר. ערך מהותי. ובמילים אחרות נוספות: אין אף גורם יש-ראלי רשמי שהגיע אי פעם לקהילה יהודית בחו"ל כדי ללמוד ממנה שום דבר לעומק. לא באמת. הוא בא "להס-ביר", "לגייס", "להנך" או אפילו "לקיים דיאלוג". התפוצות, בנרטיב הישראלי, הן רק פאזה אחת בדרך לגאולה הציונית. זו איננה שיחה בין אחים תאומים, אלא בין האח הגדול שעוזב את הבית מזמן והצליח בחיים, לכאורה, ובין האח הקטן שאיננו מצליח לעזוב את החרד שלו ולצאת לעולם האמיתי. איפה שקיימת מדינה, נלחמים למענה, ובונים חברת הייטק, וחוגגים במסיבות פורים במקלטים בזמן שמשגרים טילים, והילדים הולכים לצבא.

זו תפיסה מעוותת ובעיקר מצמצמת; אפשר להתווכח נמרצות איפה הצליח העם היהודי יותר, במדינת ישראל או בצפון אמריקה. אבל קל לקבוע כי הצלחת היהודים בארצות-הברית וקנדה היא כנראה סיפור ההצלחה המזהיר ביותר של קהילת מיעוט בהיסטוריה של המערב.

דעת מיעוט / יש הברל פשוט אך קריטי בין ישראלי-יהודי ויהודי שחי בחו"ל: הראשון בא מקבוצת הרוב, ומתהלך בארצו כנציג הרוב. הוא צריך להילחם באיומים חיצוניים, אך הוא מכתיר את המוזיקה של ארצו. היהודי בחו"ל חי כמיעוט. וכאשר אתה חי כמיעוט, אם אתה רוצה לשמור על זהותך ובוחר לא להתמוגג כליל בזהות הכללית, אתה צריך מוסדות יהודיים (ולא רק דתיים), חינוך ייעודי (כי אחרת ילדיך יתחננו עם לא-יהודים), וכן, לעיתים אתה צריך לנהוג בזהירות מול קבוצת הרוב, שמא יאונה לך רע. זה פער אדיר. בסופו של עניין, אלה היו יהודי הגלות, אשכנזים ומזרחים, שייסדו את ישראל. הם הביאו איתם את ניסיונם העשיר כצאצאים לקהילת מיעוט עתיקה; הם הביאו את חוכמתם בענייני העולם, בשתדלנות, בחוויה הגלובלית של היהודי, לתוככי מדינת ישראל הצעירה. ישראל יוסדה בידי יהודים גלותיים, גם אם הם רצו ליצור ישראלי חדש.

ואז הם מתו. וילדיהם, ואז נכדיהם וניניהם, החלו שוכחים. ומשום שבתוך הנרטיב הציוני אין כל הכרה בערך הפנימי של חוויות הגולה לעיצוב העם היהודי, אין שום

בשעה שיהודים באמריקה חושבים על ישראל כ"תעודת ביטוח", יותר ויותר ישראלים חושבים על הרכון הזר שלהם כ"תעודת ביטוח". כמו המערכון ההוא של "ארץ נהדרת" על הפגישה בנתב"ג

בכל השיח סביב הגולה, אין הכרה בכך שיש ערך בחיים ובתרבות היהודיים בתפוצות בפני עצמם. אין אף גורם ישראלי רשמי שהגיע אי פעם לקהילה יהודית בחו"ל כדי ללמוד ממנה

צילום: משרד החוץ